

Rozhovor s Jaroslavou Hasmanovou Marhánkovou

Sociologie je dobrodružství

Jaroslava Hasmanová Marhánková působí na katedře sociologie filozofické fakulty. Ve svém výzkumu se věnuje sociologii genderu, problematice stárnutí či postavení žen, dlouhodobě se zabývá i tématy z oblasti sociologie medicíny. Aktuálně pracuje na výzkumu, který se dívá pod povrch partnerských vztahů v pozdějším věku.

Výraz gender zaplavuje média i veřejný prostor, ale zdá se, že málokdo tuší jeho přesný význam. Mohla byste jej, prosím, vysvětlit?

Nejjednodušší definice genderu je sociální pohlaví. Různé společnosti si vytváří různé představy o tom, kdo jsou muži a ženy a jaká by měla být jejich role ve společnosti. Panují rozličné představy o tom, co máte dělat, nebo co byste měli dělat, když jste žena nebo muž. Sociologie genderu nezkoumá jen postavení mužů a žen, ale také to, jak jsou naše role ovlivněny představami o mužství a ženství.

Můžete dát nějaký konkrétní příklad?

Jeden z mých posledních výzkumů se zabíral prarodičovstvím a tím, jakým způsobem se gender do této životní fáze promítá. Být prarodičem je skutečně trochu jiné, pokud jste žena, a když jste muž. Jiné věci jsou od vás očekávané, jiné nároky jsou na vás kladeny, jiným způsobem se do rodiny zapojujete.

Co vás osobně na sociologii nejvíc baví?

Na sociologii mně vždy přišlo fascinující, že hledá souvislosti tam, kde nejsou na první pohled vidět,

a nespokojí se s jednoduchými odpověďmi. Zkoumáme fenomény, jež se týkají běžného života člověka a ke kterým má de facto každý co říct. Sociologie se ale snaží odhlédnout od těchto jednoduchých odpovědí, odhodit běžné fráze a podívat se pod povrch. Hledání a nalézání komplexních odpovědí je opravdové dobrodružství, a to je na sociologii krásné.

Věnujete se kvalitativnímu výzkumu. Jaké možnosti vám tato metoda přináší ve srovnání s výzkumem kvantitativním?

Zatímco kvantitativní výzkum usiluje o reprezentativní vzorek celé populace, pracuje se statistikami, dotazníky a většími skupinami lidí, kvalitativní se zaměřuje na malou skupinu lidí a jde po jejich hloubkové zkušenosti. To, čemu se věnuji já, jsou hloubkové rozhovory, při kterých se neptám na statistické věci, jež se mohou snadno promítnout do čísel, ale pídím se po zkušenosti, kterou dotazovaní prožívají. Je řada otázek, na které by mi kvantitativní výzkum nedokázal odpovědět, jež dotazníkem zkrátka nezjistím. Moje práce tedy spočívá v tom, že chodím za lidmi, ptám se jich, snažím se danou problematiku prostudovat do hloubky. Výzkum sice není reprezentativní, ale zase přináší jiný pohled. Subjektivní zkušenost lidí je něco, co zkrátka statistikou zmapovat nedokážete.

Jak velkou skupinu musíte vyzpovídat, aby byly výsledky výzkumu relevantní?

To zcela záleží na tématu. Klidně můžete výzkum postavit na unikátní hloubkové analýze jednoho člověka a i tento výzkum může o něčem vypovídat. Ambicí kvalitativního výzkumu není přinést odpověď, jak je daný fenomén prostoupen celou populací, ale porozumění zkušenosti, a to, pokud jste zdatní, dokážete udělat i při analýze jednoho rozhovoru. Pokud se vrátím k odpovědi na vaši otázku, většinou vedeme zhruba dvacet hloubkových rozhovorů, ale opravdu vždy záleží na konkrétním tématu.

Podle jakého klíče vybíráte respondenty?

Samozřejmě se řídíme zkoumaným tématem. Hlavním kritériem vždy je, aby reprezentovali nějakou zkušenost fenoménu, kterým se zabýváme. Pak se snažíme, aby ve skupině bylo zastoupeno celé spektrum populace. Hledáme respondenty z různých míst republiky, lidi žijící na venkově i ve městě, zástupce vyššího i nižšího vzdělání, ženy i muže, tak, aby byla zastoupena diverzita dané zkušenosti.

Jak obtížné je dotazované pro tyto rozhovory získat? Přece jen po nich chcete velmi osobní výpovědi.

Hodně záleží na tématu výzkumu. Můj současný výzkum, týkající se partnerství v pozdějším věku, je citlivé téma a dotazování se shánějí těžce. Lidé jsou opatrní, úplně se jim o tomto tématu mluvit nechce. Pak jsou ale výzkumy, u kterých cítíte, že lidé o tématu mluvit chtějí, potřebují se podělit o svou zkušenost. Takovým příkladem je i můj předchozí projekt, týkající se rodičů, které nechtějí nechat své děti očkovat. Tam vůbec nebylo problém respondenty sehnat, ochota k rozhovorům byla veliká. Bylo znát, že rodiče velmi stojí o to, dané téma otevřít, podělit se o svou zkušenost. Takže jsme vůbec neměli problém lidí na rozhovory najít.

Který váš výzkum považujete za nejzajímavější?

To je velmi těžká otázka, všechny byly pro mě něčím zajímavé. Pokud bych musela, vybrala bych dva. První je můj dizertační výzkum, který mě hodně ovlivnil. Týkal se tématu aktivního stárnutí a volnočasových center pro seniory. Ten předznamenal můj zájem o stárnutí, byl přelomový v mé kariéře i uvažování o daném tématu. Druhý výzkum byl hodně osobní, zabýval se již zmíněným odmítáním očkování dětí. V té době se mi narodil syn, a tak se toto téma hodně prolno s mou osobní zkušeností.

Mají výzkumné činnosti, kterým se věnujete, dopad do praxe?

Ve většině případů ano. Spolupracuji nejen s neziskovými organizacemi, ale i s úřadem vlády. Zrovna téma genderu a stárnutí je hodně viditelné a věnují se mu nejen neziskovky, ale i vládní politiky.

Na čem pracujete nyní?

Jednak dokončuji knihu, která se věnuje prarodičovství, jednak pracuji na výzkumu partnerských vztahů v pozdějším věku. Zaujímá nás zkušenost prázdného hnízda, situace, kdy děti opouští rodinu. Co tento okamžik dělá s manželstvím a partnerskou biografií a zároveň jaké je prožívání manželství po dvaceti letech vztahu. Druhá část výzkumu se věnuje rozpadu manželství a navazování nových vztahů v pozdějším věku. Jaký dopad má na jejich život rozvod, jak přistupují ke vztahům novým. Zajímá nás právě generace 50+, protože to je životní období, k němuž se pozornost příliš neupírá. Poslední část výzkumu se orientuje na LGBT komunitu, na to, jakým způsobem může sexuální orientace a identita ovlivňovat zkušenost stárnutí.

A mohla byste nám podhalit první výsledky tohoto výzkumu?

Ukazuje se například, že starší lidé jsou mnohem liberálnější v přístupu k partnerství, než jsme předpokládali. Řada z nich má nového partnera, ale každý z nich má stále vlastní domácnost. Což je fenomén, který je spojován s mladou generací, s její snahou se nevázat, užívat si. My ale velké procento takto žijících partnerů nacházíme paradoxně právě v generaci 50+. Tyto lidi k tomu vedou různé důvody, nechtějí ztratit samostatnost, mají doma děti, nemají zájem znovu vstupovat do manželství. Zatímco starší generace bývá považována za konzervativní, v přístupu k novým vztahům vystupují teď její zástupci jako pionýři alternativních svazků.

PhDr. Jaroslava Hasmanová Marhánková, Ph.D. vystudovala sociologii na Masarykově univerzitě v Brně a nyní působí jako odborná asistentka na katedře sociologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Ve své práci se prostřednictvím kvalitativních metod věnuje především otázkám stárnutí, genderu a tělesnosti. Zároveň pravidelně spolupracuje s neziskovými organizacemi na projektech zaměřujících se na postavení žen a seniorů ve společnosti. Její předchozí vědecké projekty se mimo jiné soustředily na analýzu politik aktivního stárnutí a zkušenosti prarodičovství v současné české společnosti. Je autorkou knihy „Aktivita jako projekt. Diskurz aktivního stárnutí a jeho odezvy v životech českých seniorů a senierek (2013)“. Její aktuální vědecký zájem směřuje ke studiu toho, jakým způsobem partnerská historie a různé formy partnerství ovlivňují zkušenost stárnutí.